

אוריינות התקשורת
מערכי שיעור לכיתות ד'-ו'

סיפורים, גיבורים ומציאות בתקשורת

ד"ר סמדר רביד

השתלמות מורים קיץ 2009

- היחידה כוללת 10 מערכי שיעור לכל קבוצת גיל החלוקה לנושאים לפי כיתות:
 - כיתה ד': גיבורים בתקשורת
 - כיתה ה': הקונפליקט בסיפורי התקשורת
 - כיתה ו': התקשורת כמבט על המציאות או: כיצד אנו משתקפים במראות התקשורת.

פרשנות סיפורי התקשורת – לשם מה?

- לעודד העלאת שאלות ביחס למה שאני רואה
- לעודד חשיבה באלטרנטיבות
- לפתוח את החושים ואת כושר ההבחנה למגוון רחב של אפשרויות ביטוי
- ליצור דיאלוג בין התלמידים סביב העדפות אישיות והבנות שונות של הטקסט
- לקדם את ההבנה העצמית של התלמיד באמצעות אנלוגיה בינו לבין דמויות ומצבים בטקסט
- העשרת העולם התרבותי על ידי חשיפה לסוגי טקסט מגוונים ואיכותיים
- למידה על המציאות כפי שהיא נשקפת מסיפורי התקשורת

הנחיות לדרך ניהול השיעורים ביחידה זו

- הצפייה הראשונית בקטעים איננה מונחית, ויש להקדים לה רק מידע שנחוץ להבנתם.
- לאחר הצפייה, שני תלמידים בזה אחר זה יספרו לכיתה את מה שראו. בדרך זו נותן המורה לגיטימציה לנקודת המבט הסובייקטיבית של התלמיד, תוך דרישה לכבד את הבנתם השונה של אחרים.
- חשוב לקיים שיחה פתוחה שבה המורה אינו כופה את פרשנותו. עלינו לזכור שמטרתנו היא עידוד לפרשנות אקטיבית של התלמידים.

מפגש ראשון: גיבורי דיסני (כיתה ד')

- מה אומר לכם השם "דיסני"?
- סרטים מצוירים - אנימציה, שפע של דמיון ויצירתיות לילדים, פארקים לשעשועים, עולם עשיר של דמויות גיבורים, חנויות, חולצות, מוצרי לוואי, משחקים וצעצועים, מוכר ואהוב ברחבי העולם.
- חשוב להבין שדיסני איננו רק חברה להפקת סרטים (בעיקר סרטי ילדים) אלא יש לראותו גם כתעשייה המכוונת ליצירת רווח. ביחידה של צרכנות ביקורתית תהיה התייחסות להיבט זה.

אפיון סרטי האנימציה של דיסני המבוססים על

אגדות

- במרכז העלילה דמות של גיבור המעורר הזדהות בחיצוניותו ובתכונותיו;
- העיבוד של האגדה לסרט יוצר שינויים בעלי משמעות גדולה ביחס למקור;
- לעלילות יש תבנית קבועה שנועדה ליצור פופולריזציה. יש המכנים זאת "דיסניפיקציה";
- הסרט משקף מערכת ערכים קבועה המאפיינת את חברת דיסני.

בת הים הקטנה

על פי אגדה מאת האנס כריסטיאן אנדרסן

- אנימציה-הנפשה: יצירת סיפור מרצף של תמונות מצוירות, שהקרנתן במהירות יוצרת רושם של תנועה – הדמויות מתנועעות ומקבלות חיים.
- במה שונה הסרט מתקציר האגדה?
- דמות האב יותר מרכזית; הסיום – באגדה טראגי, בסרט – סוף טוב; דמויות מונפשות של יצורי הים שיש להן תפקיד בעלילה; אריאל דומה לנערה מתבגרת ומרדנית בימינו; הסוף הטוב בזכות ניצחון הנסיך על אורסולה.

- אפיון הדמויות:
- אריאל – אמיצה, יפה, סקרנית, נאמנה לאהבתה;
- טריטון – מלך הים, סמכותי, מרשים בעוצמתו, אוהב את בתו ומוכן להקריב למענה את מלכותו;
- אורסולה – מכשפה מרושעת ורבת תעלולים, שואפת להפוך למלכת הים במקום טריטון;
- הנסיך – נחמד, יפה, מאוהב, אמיץ.

אלאדין ומנורת הקסמים

על פי אגדה מתוך "אלף לילה ולילה"

- התרשמות ראשונית
- במה שונה הסרט מתקציר האגדה?
- בניגוד לבת הסולטן באגדה יסמין עצמאית ויוזמת, מורדת באביה ומתקוממת כנגד ג'אפר, הסולטן – דמות מגוחכת, המערה מדברת ונוקבת בשמו של אלאדין, דמות הג'יני מאוד מרכזית בסרט - הוא ידידו ויועצו של אלאדין, המאבק של אלאדין נגד ג'אפר שמסתיים בטכסיס ערמומי של אלאדין: מפתה את ג'אפר להיות ג'יני וכולאו במנורה.

השוואת הגיבורים בשני הסרטים

- מילוי הפרטים בתבנית העלילתית (הקבועה)
- מסקנות מן ההשוואה: בשני הסרטים דמות הגבר היא זו שמנצחת. הנסיך או אלאדין מצילים את אהובותיהם, בעזרת אומץ ליבם ותושייתם.
- בניגוד לאגדה של אנדרסן, שבה בת הים מכריעה את גורלה, כשהיא נמנעת מלהרוג את הנסיך שהתחתן עם אחרת, ומשלמת בחייה את מחיר אהבתה, בסרט גורלה הטוב מוכרע בידי הגברים.
- בשני הסרטים יש רק אב לגיבורה הנשית. האישה היחידה היא אורסולה המכשפה המכוערת והרעה.

השקפת העולם של דיסני

- בנוגע לייצוג גברים ונשים (ייצוגי מגדר) היא:
- העולם נשלט על ידי גברים וכך מן הראוי שיהיה.
- הגיבורות החיוביות צריכות להיות צעירות ויפות.
- בעוד שמשאלתו של הגיבור – אלאדין היא להיות נסיך, ורק בהמשך – לשאת את יסמין, כלומר מימוש חלומו הוא הגשמת שתי המטרות, המשאלה של הגיבורות הנשיות מתמצית באהבתן, ומתגשמת במימוש הנישואין לאהוביהן.

מפגש שני: גיבורי – על אלכס ריידר – בלב הסערה

- "גיבור-על" super hero: דמות דמיונית שניחנה ביכולות על אנושיות, שבחרה לנצל אותן לטובת הכלל. הוא מסתתר מאחורי זהות מושאלת.
- נוצרו בתחילה בספרי הקומיקס (ר' אוריינות חזותית).
- המפורסמות שבהן: סופרמן, ספיידרמן, אקסמן, וונדר-וומן ובטמן.
- תכונות מיוחדות: אומץ, נחישות, הזדהות מוחלטת עם המשימה, שקשורה בהצלחת האנושות מכוחות הרוע או מסכנה נוראה, או מלחמה בפשע. הוא פועל לבד, וזוכה להערצה מצד כל החברה.

גיבורי-על

השיחה בעקבות הצפייה

- השיחה נועדה להביא למודעותם את הצרכים האישיים שעליהם עונה צפייה בסרט מסוגה זו, לפי גישת **שימושים וסיפוקים**: גישה שחוקרת את הצרכים האנושיים שעליהם עונה הצפייה בתוכניות או בטלוויזיה בכלל.
- השאלות:
 1. איזו מציאות מתוארת בסרט, ומהי הסכנה שכנגדה יוצא הגיבור?
 2. תכונותיו, דרך פעולתו, הדמויות הקרובות לו
 3. מה אהבתי או לא אהבתי בסרט ובגיבור.

מטרת הדיון

- תשובותיהם של כלל התלמידים לשאלה השלישית (מה אהבתי או לא אהבתי בגיבור/בסרט?) יירשמו לצורך בירור התשובה לשאלה: מה מניע אותנו לצפות בסרט מסוגת גיבורי-העל? על אילו צרכים של הצופים הוא בא לענות?
- המציאות בסרטים אלו נתפסת כמפחידה.
- כלל האנשים חשים חסרי אונים מולה.
- רק גיבור-העל יכול להציל את החברה מהסכנה.
- בתכונותיו הוא מגלם את האומץ, הנחישות והשקט הפנימי, בצד מחויבות ואחריות לכלל החברה.

מידע על הסדרה האי

כתב: גיורא חמיצר, במאי: עופר ויצמן

- במשך השנים, מגדלים אדי וסילביה את טומי ומלמדים אותו כל מה שעליו לדעת לקראת יום פגיעת האסטרואיד.
- אדי וסילביה מאתרים את הילדים (ג'יני, צ'יף (סול), אנה, ליבי, מייקי וזואי) שהיו עבריינים, ולוקחים אותם לבית-מחסה לעבריינים שהם מקימים בשבילם.
- ב-[9 בספטמבר 2009](#), יום פגיעת האסטרואיד, אדי וסילביה שולחים את הילדים (מלבד ג'יני, שנחטפה על ידי מקס והלנה לאי) וגם את טומי, במנהרה מיוחדת שנבנתה על ידי המחתרת כדי להינצל מהאסטרואיד, ומגיעה ישר למבצר שעל האי. המבצר ישמש את הילדים לתקופה שיהיו על האי - המקום היחיד שלא נפגע מהאסטרואיד לפי הספר האדום.

גיבורי תרבות

- לכל דור גיבורי תרבות משלו. גיבורי התרבות מהווים מודל לחיקוי של התנהגות ועיצוב תפיסות עולם, ומשקפים את ערכיה המרכזיים של החברה באותה תקופה. גיבורי התרבות יכולים להיות אנשי רוח, מנהיגים פוליטיים, אנשי צבא, כוכבי בידור או ספורטאים מפורסמים.
- המושג "גיבורי תרבות" קשור בפרסום ותקשורת, הוא נוצר בעידן הטלוויזיה. התכונה החשובה ביותר לגיבור תרבות הוא נוכחות קבועה בתודעה. בעולם שיש בו ריבוי מידע, הנוכחות הזו מושגת על ידי התקשורת. לנוכחות זו השפעה רבה על ילדים ובני נוער, משום שבהיותם בשלב של עיצוב האישיות הם מחפשים מקורות שונים להזדהות. אחד מהמקורות להזדהות והערצה הם "כוכבים" למיניהם. המאבק מול ההורה מתבטא לפעמים בהזדהות עם גיבור המייצג עולם המנוגד לערכי ההורים. כפי שמתואר בקליפ לשירו של מייקל ג'קסון "שחור או לבן", [קישור] מקולי קולקין המתבגר מקשיב למוזיקת רוק בווליום גבוה, וכשהאב גוער בו הוא מנגן בגיטרה חשמלית בווליום שמנפץ את החלונות ומעיף את האב הרחק מהבית.

ניתוח הווידיאו קליפ

מה הרשים אתכם במיוחד בקליפ זה באופן אישי? (אוורור רגשות ומחשבות).

תארו את הקליפ תוך התייחסות לשלושת המרכיבים העיקריים שלו: ה"סרט", המוסיקה (לאיזה ז'אנר מוזיקלי הוא משתייך? למשל: פופ, רוק, היפ הופ וכו'), והשיר (האם המילים מובנות לכם? איך הן קשורות לקליפ?)

האם יש בקליפ ייחוד חזותי או טכני? האם יש בו חידוש טכנולוגי? האם יש בו עריכה מעניינת?

האם יש בקליפ סיפור ומהו? האם יש בו מודל סיפורי אחר?

האם הקליפ שייך לז'אנר בקליפים שאתם מכירים?

המשמעויות של הקליפ:

מהן המשמעויות של הקליפ הנובעות מן התיאור של הקליפ שעשינו בחלק 2? כלומר:

מה רצה הקליפ לומר לנו? האם לקליפ יש מסר? האם הוא מעורר נושאים חברתיים או פוליטיים? מה דעתכם על מסרים אלה? האם הם רלוונטיים לכם?

בחרו שלושה סמלים המופיעים בקליפ הסבירו את משמעותם בקליפ.

איזה מן המשמעויות הסמליות הללו הכי חשוב לכם באופן אישי?

משמעות שמחוץ לקליפ:

האם ידועה לכם אינפורמציה חיצונית לקליפ החשובה להבנתו? חפשו והביאו לכיתה.